

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1949 ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΕΝΙΚΗΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΝ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ
ΤΗ: 4^η ΙΟΥΝΙΟΥ 1950

*Φίλοι Ἑταῖροι,
Κυρίες καὶ Κύριοι,*

Πρὸ πάσης λογοδοσίας περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1949 στρέφομεν εὐγνώμονα τὴν μνήμην πρὸς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας κατὰ τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας ἀγωνιστὰς τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, εἴτε ἀναπήρους εἴτε ἀλωβήτους ἐξελθόντας τοῦ ἀγῶνος, ἀποβλέποντες μετ' εὐγνώμονος θαυμασμοῦ ἐπικαλούμεθα τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐνισχύσῃ ἡμᾶς, ἵνα φανῶμεν ἄξιοι συνεχισταὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου, μνήμονες τῶν μεγάλων θυσιῶν εἰς αἷμα καὶ σωφρόνως ἐπιεικεῖς πρὸς στερέωσιν τῆς διὰ τῶν θυσιῶν ἐκείνων κτηθείσης ἀσφαλείας τῆς πατρίδος, μοναδικῆς προϋποθέσεως τῆς πολιτιστικῆς σταδιοδρομίας τῆς χώρας ἡμῶν, ἀντιαξίας τῆς ἱστορίας αὐτῆς, τῆς τε ἀπωτέρας καὶ τῆς συγχρόνου.

Εἰς τὸν πένθιμον κατάλογον τῶν ἐκλιπόντων ἀλλοδαπῶν ἐπιστημόνων καὶ συνεργατῶν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐρευνῇ προσετέθησαν καὶ ἄλλα ὀνόματα διαπρεπῶν ἀνδρῶν καὶ ἐπιτίμων ἡμῶν ἐταίρων: τοῦ Hans Schrader († 6. 9. 48), ἄλλοτε διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ Καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Φραγκφούρτης, ἐπιφανοῦς δὲ μελετητοῦ τῆς ἀρχαϊκῆς πλαστικῆς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς τέχνης τοῦ Φειδίου, τοῦ Καρόλου Watzinger († 8. 12. 48) Καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης καὶ συγγραφέως ἀξιολογωτάτων ἀρχαιολογικῶν ἔργων περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πλαστικῶν μνημείων τῆς Νοτίου Ῥωσσίας, περὶ τῶν ἀνασκαφῶν E. Sieglin ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, περὶ τῶν ἐν Τυβίγγῃ Ἑλληνικῶν ἀγγείων, περὶ τῶν Ἀρρετινῶν ἀναγλύφων ἀγγείων, περὶ μνημείων τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης, περὶ τῶν ξυλίνων σαρκοφάγων τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἄλλων πολλῶν ἀρχαιολογικῶν θεμάτων.

Τοῦ κορυφαίου Γάλλου παυρολόγου καὶ ἱστορικοῦ Pierre Jouguet διατηρεῖται ζωηρὰ ἡ ἀνάμνησις ἐκ τῶν ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐδῶ Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς τῷ 1947, ὅτε προήδρευσε οὗτος ὡς ἀρχαιότατον ἐπιζῶν μέλος τῆς Σχολῆς καὶ κατέκτησε πάντων τὸν θαυμασμόν διὰ τε τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ ἐπιστήμην καὶ τὴν προσήγειαν τῶν τρόπων ὡς καὶ διὰ τὸν ἄκρατον αὐτοῦ φιλελληνισμόν.

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς ὑπῆρξεν εὐρύτατον καὶ ἤσκησε σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σπουδῶν τῶν ὀστράκων καὶ τῶν παπύρων, οἱ ὅποιοι ἐθεμελίωσαν ἐπὶ νέων βάσεων τὴν ὅλην ἱστορίαν τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς ἔννοιαν. Διὰ τῆς ἐκδόσεως σειρᾶς ὀστράκων καὶ παπύρων προπαρεσκεύασε τὸ πολύτιμον αὐτοῦ σύγγραμμα *La vie municipale dans l'Égypte romaine* (1911), εἰς τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε μετὰ τινα ἔτη ἄλλο σπουδαῖον ἔργον, *L'impérialisme macédonien et l'hellénisation de l'Orient* (1926), ἐν ᾧ συγχρόνως ἐδημοσιεύοντο πολλὰ αὐτοῦ πραγματεῖαι εἰς τὰ εἰδικὰ ἐπιστημο-

νικά περιοδικά, τήν τε *Revue égyptologique* καί τήν *Revue de philologie*, συνειργάσθη δὲ καί ἐν τῷ μεγάλῳ δημοσιεύματι: *Les premières civilisations*.

Ὁ Jouguet παρὰ ταῦτα ηὔτύχησε νὰ σχηματίσῃ ἀξιόλογον χορείαν μαθητῶν διδάξας εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Λίλλης καὶ τῶν Παρισίων, ἔπειτα δὲ καὶ ὡς διευθυντῆς τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῆς Ἀρχαιολογίας ἐν Καίρῳ, τελευταῖον δὲ καὶ ὡς καθηγητῆς τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Πανεπιστημίου Fouad τοῦ Α' ἐν Καίρῳ, ὡσαύτως δὲ καὶ ὡς μορφωτικὸς σύμβουλος τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Γαλλικῆς Πρεσβείας. Προσφάτως εἶχεν ἰδρύσει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ «Διεθνὲς Ἰνστιτούτον Ἑλληνιστικῶν ἐρευνῶν», τοῦ ὁποίου, παρ' ὅλον τὸ βάρος τῶν ἐτῶν, εἶχεν ἀναλάβει τὴν προεδρίαν παραμείνας οὕτω πιστὸς μέχρι θανάτου εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνα, ὡς ἄξιος ἐκπρόσωπος τῆς ἀποστολῆς τοῦ πνεύματος. Ἡ πατρὶς του εἶχε πρὸ πολλοῦ καταλέξει αὐτὸν εἰς τὰ τακτικὰ μέλη τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας, ἣ δὲ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εἶχεν ὀνομάσει αὐτὸν ἐπίτιμον σύμβουλον τιμῶσα καὶ τὸν ἐπιφανῆ ἄνδρα καὶ ἑαυτήν.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐταίρων ἀπέθανον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος:

1. Ὁ Πρωθυπουργὸς Θεμιστοκλῆς Σοφούλης μετ' εὐρείας ἐν Γερμανίᾳ σπουδᾶς ἐν τῇ κλασσικῇ ἀρχαιολογίᾳ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐποδηγετήθη ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς ἀρχαιολόγου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου Ἑρρίκου Brunn, ἀναγορευθεὶς καὶ διδάκτωρ δι' ἀρχαιολογικῆς πραγματείας περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ Ἅδου ἐν τῇ τέχνῃ (*Hades in der Kunst*), ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγένετο ὑφηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνεκαίνισε δὲ τότε τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Μεσσήνης καὶ ἔγραψε μακρὰν πραγματείαν περὶ τοῦ Ἀττικοῦ ἀρχαῖου ἐργαστηρίου. Μετὰ τινα ἔτη μεταβὰς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα Σάμον ἀπεμακρύνθη τῶν ἀρχαιολογικῶν του μελετῶν καὶ ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ δημόσια πράγματα μετέστη ἔκτοτε ὀριστικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Σάμου πρῶτον καὶ ἔπειτα τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἐπανῆλθε διωκόμενος ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως

διὰ τὴν πατριωτικὴν του ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Σάμου δρᾶσιν, διὰ τὴν ὁποίαν μάλιστα κατεδικάσθη ἔπειτα ἐρήμην εἰς θάνατον. Πολιτευθεὶς ἐν Ἀθήναις καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Σάμου καὶ ἐν Σάμῳ ὁ Θεμιστοκλῆς Σοφούλης ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὑπάτα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου ἀξιώματα ἀναδειχθεὶς καὶ ὑπουργὸς καὶ γενικὸς διοικητὴς Μακεδονίας καὶ πρόεδρος τῆς βουλῆς καὶ πρωθυπουργός, διακριθεὶς δὲ πρὸς ἄλλοις καὶ διὰ τῆς καλλιπεοῦς αὐτοῦ εὐφραδείας, πρὸς ἣν ἔφευγεν αὐτὸν ἡ βαθεῖα φιλολογικὴ του μόρφωσις καὶ ἡ ἀρτία ἀρχαιολογικὴ του προπαιδεία ὡς καὶ ὁ καθ' ὅλου ἀνθρωπιστικὸς του ἐξοπλισμός.

Ἐν τῇ δίνῃ τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ τῶν πολιτικῶν ἀντιθέσεων εἶναι φυσικόν, ὅπως τὰ πολιτικὰ πρόσωπα ὑφίστανται τὸν ἀντίκτυπον τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἐθνικῶν γεγονότων εἴτε εὐτυχῶν εἴτε δυσμενῶν. Ὁ θάνατος διαλύει τὴν ἀγλὴν τῶν συναισθηματικῶν κρίσεων καὶ ἐπιτρέπει τὴν ψυχραίμον ἱστορικὴν ἐκτίμησιν τῶν πράξεων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ἄν καὶ εἴμεθα δὲ ἀκόμη χρονικῶς πολὺ πλησίον πρὸς τὸν ἐκλιπόντα πολιτικόν, τοῦτο τοῦλάχιστον δυνάμεθα νὰ διαστώσωμεν ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς Σοφούλης ὑπῆρξεν ἐθνικὸς καὶ πατριωτικώτατος ἀνὴρ.

10. Ὁ Γεώργιος Στρέϊτ ἀνήκων καὶ αὐτὸς εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης ἀφορηθέντων πολιτικῶν ἀνδρῶν, προσήνεγκεν ὑψίστας ὑπηρεσίας καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ πρὸς τὸν δημόσιον βίον τῆς πατρίδος ἡμῶν.

Διατελέσας ἐπὶ μακρὸν Καθηγητὴς τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν ὁ Γεώργιος Στρέϊτ ἐλάμπρυνε τὴν εἰδικότητα ταύτην καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ τῆς ἐρεύνης του, ταχέως δὲ τὸ ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ κῦρος ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ προσεπόρισεν εἰς αὐτὸν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐπιστήμῃ. Παρ' ἡμῖν ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτὴς τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνoῦς δικαίου, τοῦ ὁποίου ἀφῆκε καὶ ἐμβριθέστατον σύγγραμμα. Τὰ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ δημοσιευθέντα «Σύμμικτα Γ. Στρέϊτ» εἰς δύο τόμους, περιέχοντα ἐπιστημο-

νικὰς πραγματείας τῶν πλείστων κορυφαίων ξένων διεθνολόγων, μαρτυροῦσι περὶ τῆς παγκοσμίου ἀναγνωρίσεως τῆς ἐπιφανοῦς θέσεως τοῦ ἀνδρός.

Τὴν εὐρύτητα τοῦ ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Γεωργίου Στρέϊτ μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐνεργὸς ἀνάμιξις αὐτοῦ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν ὡς μέλους τοῦ Συμβουλίου.

Μὲ τοιοῦτον ἐπιστημονικὸν καὶ ἠθικὸν ὄπλισμὸν ὁ Γεώργιος Στρέϊτ εἰσῆλθεν εἰς τὸν δημόσιον βίον τῆς χώρας καὶ ἐγένετο καὶ πρεσβευτὴς καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἐν περιστάσει ἐξαιρετῶς κινδυνώδει διὰ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα, ἐπέδειξε δὲ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀκλόνητον πατριωτισμὸν καὶ νομιμοφροσύνην, ἀνταξίαν ἀπόρροιας τῆς ἀνωτέρας αὐτοῦ παιδείας καὶ τοῦ ὑπερόχου ἐπιστημονικοῦ του ἥθους. Μετὰ διπλῆν ἐξορίαν καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡρεμίας τοῦ ἐθνικοῦ βίου ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ἐγκατεστάθη καὶ πάλιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ διήγαγεν ἡσυχὸς τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς του, ἀπέχων πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐπιστήμην, παρὰ τῆς ὁποίας μόνον τιμὰς συνεκόμισεν, οὐδεμίαν δ' ἀπεκόμισε πικρίαν. Οὕτω δὲ ἐσβέσθη ἡρέμα ἐξαιρετὸς ἐθνικὸς ἀνὴρ, κατὰ δὲ τοὺς τρόπους ἀληθῆς εὐπατριδῆς, ἔχων ἡσυχὸν τὴν συνείδησιν ὅτι ἐπέτελεσε πλήρως τὸ πατριωτικὸν αὐτοῦ καθῆκον.

3. Ὁ Λουκᾶς Κανακάρης Ῥοῦφος ὁ μελίχιος πολιτικὸς καὶ εὐσυνείδητος πατριώτης, ζήσας καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν παρῳχημένην ἐκείνην πολιτικὴν ταραχὴν τῆς πατρίδος, κατώρθωσε διὰ τῆς ψυχραιμίας καὶ τῆς ἡμερότητος τοῦ ἥθους νὰ ἀμβλύνη ἐκάστοτε τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὰς ὀξύτητας, ἐν τέλει δὲ διὰ τῆς δραστητικῆς αὐτοῦ παρεμβάσεως νὰ ἀφανίσῃ ἐθνοφθόρους παρεξηγήσεις καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐθνικὴν γαλήνην.

Καὶ ὡς βουλευτὴς καὶ ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῆς παιδείας καὶ ὡς ἄλλων ὑπουργείων προϊστάμενος ὁ Ῥοῦφος ἔδειξεν ὅλην τὴν ἀξίαν τοῦ ἡπίου του χαρακτήρος ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πατρίδος καὶ ἐδίδαξε τὴν ὠφελιμότητα τῆς μετριοπαθείας κατὰ

τὰς περιπτώσεις τῆς ὀξύτητος τῶν πολιτικῶν παθῶν καὶ τῶν ἀτέγκτων ἀντιθέσεων. Διὰ τοῦτο ὁ μακαρίτης Ῥοῦφος ἐπεξετηίτο συχνότατα ὡς πρόεδρος σωματείων καὶ συλλόγων, τῶν ὁποίων ἡ ἀποστολὴ εἶχε γενικώτερον ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Καὶ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ὁ Ῥοῦφος ἐχρημάτισε πρόεδρος τῶν γενικῶν συνελεύσεων τῶν ἑταίρων, κατέλιπε δὲ ἀγαστὴν ἀνάμνησιν τῶν ἀρετῶν του.

4. Τὰ κενὰ τοῦ καταλόγου τῶν ἑταίρων ἐπληθύνθησαν καὶ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Νικολάου Μπέρτου, ἄλλοτε Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων καὶ τελευταῖον Διευθυντοῦ τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης, συγγραφέως μονογραφίας περὶ τοῦ Giotto καὶ ἄλλων μικροτέρων ἐργασιῶν.

5. Καὶ ὁ προῶρος ἀποθανὼν Ἀντιπρόεδρος τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους Δημήτριος Ἀποστολάκης († 22.6.49) ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πιστῶν καὶ ἀφωσιωμένων φίλων τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας ὡς καὶ

6. ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν Δημοσίων Ἔργων Ἰωάννης Οἰκονόμου († 28.8.49), ἀμφότεροι μετὰ ζήλου ἐνισχύσαντες τὴν ἐθνικὴν ἀποστολὴν τοῦ ἡμετέρου ἰδρύματος.

7. Τὸν πένθιμον κατάλογον κλείει ὁ γνωστὸς βιομήχανος Στυλιανὸς Μπαχαρίας, ἀνὴρ φιλοπρόοδος καὶ φιλόπατρις.

Ἡ ποικίλη σύνθεσις τοῦ καταλόγου τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἑταιρείαν δεικνύει πόσον εἶναι αἰσθητὴ ὡς ἐθνικὴ ἢ ἀποστολὴ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὥστε πάντες οἱ παράγοντες τοῦ τοῦ ἐθνικοῦ βίου νὰ ἀντιπροσωπεύωνται ἐν αὐτῇ.

Ἀναπληροῦν τὰ κενὰ τὸ Συμβούλιον ἐξέλεξε τακτικούς ἑταίρους τῇ αἰτήσει των τοὺς κκ. Β. Καλλιπολίτην, Χαρ. Τζαννετάκην, Δημ. Θεοχάρην, Δ. Δημητρακάκην, καὶ Κ. Κτιστόπουλον.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἑταιρείας ἐπλουτίσθη κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος 1949 διὰ 454 νέων τόμων προερχομένων ἐξ ἀγορᾶς (154), ἐξ ἀνταλλαγῆς (194) καὶ ἐκ δωρεᾶς (106). Ὁ εὐρύτερος

πλουτισμὸς τῆς μοναδικῆς ταύτης Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς βιβλιοθήκης προσκρούει, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰς τοὺς ὑφισταμένους συναλλαγματικούς περιορισμούς, οἱ ὅποιοι ἐπιβραδύνουν τὸν ῥυθμὸν τῶν ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ ἀγορῶν.

Ἰκανῶς προήχθησαν τὰ δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας, οὕτω δὲ ἐξεδόθησαν:

α) Εἰς τόμος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος διὰ τὰ ἔτη 1945 - 1947.

β) Εἰς τόμος Πρακτικῶν διὰ τὰ ἔτη 1945 - 1948.

γ) Δύο τόμοι ἐν τῇ σειρᾷ τῶν αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας περιέχοντες πραγματείαν τοῦ Ἐφόρου κ. Νικ. Κοντολέοντος περὶ τοῦ Ἐρεθθείου ὡς οἰκοδομήματος χθονίας λατρείας καὶ πραγματείαν τοῦ Ἐφόρου κ. Φοίβου Σταυροπούλλου περὶ τῆς ἀσπίδος τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου τοῦ Φειδίου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς ἀνελκυσθέντων ἀναγλύφων.

Ἐν προπαρασκευῇ δὲ εὐρίσκονται ἐπόμενοι τόμοι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος καὶ ἄλλα δημοσιεύματα

Εὐρισκομένη ἐν ποιᾷ τινι οἰκονομικῇ εὐχερεία ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία δύναται νὰ ἀποβλέπη αἰσιοδοξότερον πρὸς συνέχισιν ἐπιστημονικοῦ βίου ἀνταξίου πρὸς τὰ διαρρεύσαντα ἑκατὸν δέκα τρία ἔτη, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἐπίζηλον τίτλον διὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς χώρας ἡμῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑφιστάμενον οἰκοδόμημα τῆς Ἑταιρείας καὶ ἰδίᾳ ἡ βιβλιοθήκη καὶ ἡ αἴθουσα καὶ ἄλλα βοηθητικὰ διαμερίσματα ἀποβαίνουν ὁσημέραι ἀνεπαρκέστερα πρὸς πλήρη ἀνταπόκρισιν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἰδρύματος τὸ Συμβούλιον νομίζει ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς εὐρυτέρου μεγάρου, προπαρασκευάζει δὲ μετὰ περιεσκεμμένης μελέτης τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἀντλοῦσα, ὡς ἄλλος Ἄνταϊος, τὴν δύναμιν αὐτῆς ἐκ τῆς γῆς, ἀποβλέπει πρὸς τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ πατρίου ἐδάφους ὡς πρὸς θεμελιώδη προϋπόθεσιν τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς. Ἡ ἀποκάλυψις τῶν κρυπτομένων ἀρχαιολο-

γικῶν μνημείων ἀποτελεῖ ἐθνικὸν καθῆκον, τὸ δὲ καθῆκον τοῦτο οὐδέποτε παρέλιπεν ἡ Ἑταιρεία δι' ὅλου τοῦ μακροῦ αὐτῆς βίου. Τὴν θλιβεράν διακοπὴν, ἡ ὁποία ἐπῆλθε διὰ τὰς ἀντιξόους ἐθνικὰς περιστάσεις, προσπαθεῖ ἡ Ἑταιρεία βαθμιαίως νὰ ἀναπληρώσῃ. Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος 1949 ἡ Ἑταιρεία ἠδυνήθη νὰ ἐργασθῇ εὐρύτερον ἀνασκαφικῶς, τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὴν διὰ τῆς γενναίας πολεμικῆς προσπαθείας τοῦ ἔθνους ἐπιτευχθεῖσαν εἰρήνευσιν τῆς χώρας.

Αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ εἶναι αἱ ἐπόμεναι :

1. Ἐν Ἀθήναις ὁ ἀρχιτέκτων κ. Ἰω. Τραυλὸς ἐξετέλεσε καρποφόρους ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας παρὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον καὶ ἀμέσως πρὸς Β τοῦ περιβόλου αὐτοῦ.

Ἦδη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1886 καὶ 1888 εἶχον ἀποκαλυφθῆ τὰ λείψανα ἐνὸς Ῥωμαϊκοῦ βαλανείου καὶ μιᾶς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, τὰ ὁποῖα συντέλεσαν τότε, ὅπως ἡ χαρασσομένη λεωφόρος Βασιλίσσης Ὀλγας λάβῃ ταῦτα ὑπ' ὄψιν καὶ τεθῆ βορειότερον. Ἄλλ' ἡ ἀκριβεστέρα ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τῶν λειψάνων καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ τούτων μελέτη δὲν ἐπεχειρήθη ἔκτοτε, ὥστε τὸ ἔργον τοῦτο ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ κ. Τραυλοῦ μόλις κατὰ τὸ ἔτος 1949. Συμπληροῦσα τὰς ἐργασίας τοῦ 1886 ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ παρελθόντος ἔτους διεπίστωσεν ὀριστικῶς τὴν ὑπαρξιν μεγάλης τρικλίτου βασιλικῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἀψὶς καὶ τὸ ἀνατολικὸν τμήμα ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ 1886. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐρεῖπια τοῦ πλησίον τῆς βασιλικῆς ἀποκαλυφθέντος τῷ 1888 ἐκτεταμένου Ῥωμαϊκοῦ βαλανείου, ἐλάχιστα δὲ γνωστοῦ μέχρι σήμερον, διηκριβώσεν ἀνασκαφικῶς ἡ νέα ἀνασκαφὴ, οὕτω δὲ δυνάμεθα σήμερον νὰ ἔχωμεν πλήρη εἰκόνα αὐτοῦ.

Τὸ Βαλανεῖον. Τοῦ βαλανείου εἶναι σήμερον ὁρατὰ καὶ προσιτὰ εἰς τὴν σχεδιάσιν καὶ μελέτην μόνον τέσσαρα (Α.Β.Δ καὶ Ε), τῶν λοιπῶν δὲ τεσσάρων (Γ.Ζ.Η. καὶ Θ), κατακαλυφθέντων πάλιν μετὰ τὴν πρώτην ἀνασκαφήν, εἶναι μὲν γνωστὸν τὸ διά-

γραμμά, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν λεπτομερειῶν καὶ δὴ τῶν ψηφιδωτῶν, διότι ἡ ἐκεῖ ὑπαρξίς μεγάλων δένδρων καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ἐκ νέου ἀποκάλυψιν. Παρὰ ταῦτα εἶναι δυνατὴ ἡ γραφικὴ ἀναπαράστασις τοῦ ὅλου διαγράμματος καὶ ἡ ταῦτισις τῶν διαφορῶν αὐτοῦ μερῶν, οὕτω δὲ τὸ παρὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον βαλανεῖον ἀποβαίνει σπουδαῖον μαρτύριον περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι βαλανείων κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, διότι εἶναι τὸ καλλίτερον παράδειγμα τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν ὁμοειδῶν οἰκοδομημάτων τῆς Ἑλλάδος.

Γενικῶς τὸ βαλανεῖον τοῦτο εἶναι ἀρίστης κατασκευῆς πλουσιωτάτη δὲ ἡ διὰ ψηφιδωτῶν καὶ πολυχρῶμων πλακῶν ἐπίστρωσις τῶν δαπέδων αὐτοῦ. Παρὰ τὴν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνασκαφῆς ἐπελθούσαν φθορὰν καὶ ἐνίοτε ὀλοσχερῆ καταστροφὴν μερῶν τινῶν τῶν ψηφιδωτῶν, τὰ περισωθέντα μαρτυροῦσι τὴν ἀρχικὴν λαμπρότητα.

Τὰ ὠραῖα σχέδια, τὰ ὁποῖα συνοδεύουσι τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Τραυλοῦ, παρέχουσι πλήρη τὴν καλλιτεχνικὴν ἐντύπωσιν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐπιτρέπουσιν, ὅπως σχηματίσωμεν ἀρτίαν εἰκόνα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ διαιρέσεως ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ βαλανείου.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ κ. Τραυλοῦ περιγράφει καὶ ταυτίζει τὰ διάφορα διαμερίσματα. Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς κατασκευῆς τοῦ βαλανείου ὁ μελετήσας αὐτὸ καταλήγει γενικῶς μὲν εἰς τὸν 2^{ον} μ. Χ. αἰῶνα, ἀκριβέστερον δὲ εἰς τὰ ἔτη μεταξὺ τοῦ 124 καὶ 131 μ. Χ. ἦτοι μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς τελευταίας ἐπισκέψεως ἢ ἐπιδημίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἰς Ἀθήνας.

Ἡ βασιλική. Ἡ ἑξακρίβωσις τοῦ διαγράμματος τῆς βασιλικῆς προσέκρουσεν εἰς μεγάλας δυσχερείας διὰ τὴν πυκνὴν ἐκεῖ δενδροφυτείαν καὶ διὰ τὴν εἰς τοὺς μεταξὺ ἐλευθέρους χώρους ἀνόρουξιν καταφυγίων τάφρων μέχρι τοῦ βράχου. Ἐπίσης τὸ νότιον κλίτος τῆς βασιλικῆς ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπανευρεθῆ, ἅτε εὐρισκόμενον κάτωθεν τῆς ὁδοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ βόρειον πέρας τοῦ ναοῦ κατεστράφη προσφάτως κατὰ τὴν τοποθέτησιν καλωδίων τῆς ἠλεκτρικῆς Ἑταιρείας.

Παρά τὰς ἐκτεταμένας ταύτας καταστροφὰς ὁ κ. Τραυλὸς ἠδυνήθη διὰ δοκιμαστικῶν τάφρων νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ διάγραμμα καὶ τὰς διαστάσεις τῆς βασιλικῆς.

Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι κανονικὸν ὀρθογώνιον μήκους 28 μ. καὶ πλάτους 13^μ,20, διαιρούμενον διὰ τοίχου ἐγκαρσίου εἰς τὸν νάρθηκα, πλάτους 2^μ.60, καὶ εἰς τὸν ἐκ τοῦ ὑπολοίπου χώρου ἀποτελούμενον κυρίως ναόν. Ὁ κυρίως ναὸς διαιρεῖται διὰ κιονοστοιχιῶν εἰς τρία κλίτη, τῶν ὁποίων τὸ μεσαῖον εἶναι πλατύτερον καὶ καταλήγει πρὸς Α εἰς ἰσοπλατῆ ἀψίδα. Τὸ ἀσύνηθες μέγεθος τῆς ἀψίδος δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ λεγομένου θριαμβευτικοῦ τόξου κατὰ τὴν χορδὴν αὐτῆς.

Ἡ τοιαύτη κατασκευὴ τῆς ἀψίδος δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὰς μέχρι σήμερον γνωστὰς βασιλικὰς τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς Ἀθηναϊκάς, τῶν ὁποίων εἶναι πρόχειρα 4 - 5 παραδείγματα. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ βασιλικὴ τοῦ Ὀλυμπείου ἀκολουθεῖ τὸν τύπον τῶν ἀπλῶν Ἑλληνιστικῶν βασιλικῶν.

Οἱ τοῖχοι τῆς βασιλικῆς εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ἀργῶν λίθων, ὀπτοπλίνθων καὶ μεγάλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ κατεστραμμένου ἤδη τότε Ὀλυμπείου, ὡς καὶ πολλῶν ἐνεπιγράφων βᾶθρων, πάντων συγκεκρατημένων δι' ἀφθόνου κονιάματος ἀσβέστου καὶ ἄμμου.

Ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ Ὀλυμπείου ἰδίως τὰ τεμάχια μεγάλων φατνωμάτων καὶ τὰ τεμάχια μεγάλων μαρμαρίνων δοκῶν παρέχουν μεγάλην βοήθειαν πρὸς ἐξακριβώσιν τῆς φατνωματικῆς διατάξεως τοῦ ναοῦ τοῦ Διός.

Τὸ δάπεδον τῆς βασιλικῆς ὑπολογίζεται πολὺ ὑψηλότερον τῆς σημερινῆς ὁδοῦ.

Τὸ μνημονευθὲν πρότερον βαλανεῖον φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθησε λειτουργοῦν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλικῆς, σχετισθὲν μάλιστα πρὸς ταύτην καὶ μετατραπὲν εἰς ἀγίασμα ἐν τῷ ἡμικυκλικῷ αὐτοῦ νυμφαίῳ, πιθανῶς δὲ εἰς βαπτιστήριον ἐν τῷ ὀκταγώνῳ αὐτοῦ διαμερίσματι.

Τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ καὶ γλυπτοῦ διακόσμου τῆς βασιλικῆς

οὐδὲν σχεδὸν δεῖγμα διεσώθη πλὴν ἐλαχίστων τινῶν μελῶν μετὰ πιθανότητος ἀπονεμομένων εἰς τὴν βασιλικήν.

Κατὰ ταῦτα ἡ χρονολογία τοῦ ναοῦ ὀφείλει νὰ βασισθῇ εἰς ἄλλας ἐνδείξεις. Τεμάχιά τινα ἀγγείων, εὐρεθέντα εἰς ἀβαθῆ λάκκον ἀνάγονται εἰς τὸν 5^{ον} μ.Χ. αἰῶνα καὶ δὴ περὶ τὸ τέλος αὐτοῦ. Τότε ἄρα ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6^{ου} αἰῶνος ὀφείλει νὰ τεθῇ ἡ ἀνεγερσις τοῦ ναοῦ. Τάφοι εὐρεθέντες ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους, ὅτε καθιερώθη τὸ ἔθιμον τῆς ταφῆς ἐντὸς τῶν ναῶν. Μέχρι τότε ἐπομένως ἐσφύζετο ἡ βασιλική. Ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων εἰκάζεται ὑπὸ τοῦ κ. Τραυλοῦ ὅτι ὁ ναὸς κατεστράφη πολὺ πρὸ τοῦ 14^{ου} αἰῶνος.

Ὡς πρὸς τὸν ἐν αὐτῇ τιμώμενον ἅγιον ὁ κ. Τραυλὸς συνδυάζων τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' (1209) πρὸς τὸν Λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Βεράρδον, ἔνθα ἀναφέρεται ναὸς Beati Nicolai de Columnis, πρὸς τὸν ἐν ἔτει 1178 ἐκφωνηθέντα λόγον τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Λεωνίδην, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν στύλων εἶναι ἡ βασιλικὴ τοῦ Ὀλυμπείου.

2. Κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν βασιλικὴν τοῦ Ἰλισσοῦ ὁ Ἔφορος κ. Ἐμμ. Χατζηδάκης προσέβη εἰς ἐρεῦνας λεπτομερειῶν τινῶν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ σχεδίου.

3. Ἐν τῇ Μονῇ Καισαριανῆς ὁ Ἔφορος κ. Χατζηδάκης κατὰ τὴν διάρκειαν ἐργασιῶν συντηρήσεως ἀπεκάλυψεν εὐμεγέθη ὑπόγειον καμαροσκέπαστον αἶθουσαν (5^μ,30×3^μ, ὕψους 2^μ,30), ἔχουσαν πρὸ τῆς τοξοτῆς εἰσόδου (πλ. 1^μ,20 καὶ ὕψ. 2^μ.) αὐτὴν ἐκτεταμένην εἰς βάθος 3^μ,85 ὑπὸ τὴν στάθμην τοῦ σημερινοῦ περὶ τὸν ναὸν χώρου. Ἡ ἀμελὴς κατασκευὴ τοῦ κτίσματος τάσσει αὐτὸ εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους, ἡ δὲ ἀνεύρεσις ἀφθόνων ὄστων κατὰ τὸ κατώτατον στρώμα τῆς γομώσεως πείθει ὅτι πρόκειται περὶ παλαιοῦ ὀστοφυλακίου, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἐχρησιμοποιήθη καὶ

πρὸς ἀπόρριψιν παντὸς ἀχρήστου πράγματος διὰ τινος καταπακτῆς εὐρισκομένης ἐν τῷ δαπέδῳ τοῦ ναοῦ.

Β. Κατὰ τὰς ἐργασίας ἀποχωματώσεως τοῦ ἔξωθεν τοῦ Ἱεροῦ Βήματος χώρου τοῦ ναοῦ εὐρέθη τοῖχος ἐκ μεγάλων ἀργῶν λίθων, τοῦ ὁποίου ἡ παρακολούθησις ἀπεκάλυψε συγκρότημα τοίχων ἀποτελούντων τὰ θεμέλια οἰκοδομήματος προηγηθέντος τοῦ ναοῦ τοῦ 11^{ου} αἰῶνος. Τίνος ἀκριβῶς χρονολογίας εἶναι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι πρόωρον ἀκόμη νὰ καθορισθῇ διὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντων στοιχείων, δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ εἶναι τοῦτο παλαιοχριστιανικόν. Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἐπαφίεται εἰς τὴν μέλλουσαν συνέχειαν τῆς ἐρεῦνης, θὰ εἶναι δὲ σημαντικὸν κέρδος ἐπιστημονικόν, ἐὰν βεβαιωθῇ ἡ ὑπαρξις παλαιοχριστιανικῆς Καισαριανῆς.

4. Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν κλιτὸν τοῦ Κεντρικοῦ Ὑμηττοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Προφήτου Ἡλία ὁ Ἔφορος κ. Ν. Κοτζίτσ διεξήγαγεν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ὑπὸ Πausanίου (I, 32,2) ἀναφερομένου ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Προοψίου. Ἐντὸς μεγάλου περιβόλου ἐκ μεγάλων ἀργῶν λίθων, περικλείοντος κοιλάδα ἐκτάσεως 35 περίπου στρεμμάτων, σφζομένου δὲ κατὰ διαστήματα καὶ παρεμφεροῦς πρὸς πελασγικὸν τεῖχος, ἀνεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ἀρχαίου ναοῦ. Τὰ ἀνευρεθέντα στοιχεῖα τοῦ ναοῦ τούτου ἀποδίδουσι κτίσμα πλάτους 7 μ. καὶ μήκους 16 μ. Ὁ ναὸς ἦτο δωρικὸς ἀμφιπρόστυλος τετράστυλος, τοῦ ὁποίου τέσσαρες σπόνδυλοι, ὧν ὁ εἷς κατὰ χώραν, εὐρέθησαν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν. Οἱ σπόνδυλοι τῶν κίωνων εἶναι ἀνισοῦψεις, ἡμειωρασμένοι, τινὲς ἔχοντες περὶ τὸ μέσον ἀγκῶνας, πάντες δὲ ἐξ ἐπιχωρίου λίθου καί, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ ἀνασκάπαντος, ἄλλοι μὲν τετράγωνοι, ἄλλοι δὲ ὀρθογώνιοι. Οἱ μὲν τετράγωνοι ἀνήκον εἰς τὴν δυτικὴν πλευράν, οἱ δὲ ὀρθογώνιοι εἰς τὴν ἀνατολικήν. Κιονόκρανα ἀναλόγου σχήματος δωρικὰ εὐρίσκονται ἐνφοδομημένα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Προφήτου Ἡλία. Ὡσαύτως ἐνφοδομημένα εὐρέθησαν μία τρίγλυφος καὶ πῆλινα τεμάχια γείσου

μετ' ἐγγρώμου διακοσμήσεως, ὡς καὶ κεραμίδες διαφόρου διαμορφώσεως. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων εὐρημάτων συνάγεται ὅτι ὁ μὲν περίβολος ἀνήκει εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς ναὸς ἀνηγέρθη, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκάψαντος, περὶ τὸ τέλος τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος, ἀλλ' ὑπέστη ἐπισκευὰς μέχρι τῶν Ῥωμ. χρόνων. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ὁ ναὸς μετετράπη εἰς ἐκκλησίαν, ἣ ὁποία ἔπειτα κατεστράφη, παρ' αὐτὴν δὲ ἀρχομένου τοῦ 16^{ου} αἰῶνος ἀνηγέρθη ἡ νῦν σφζομένη ἐκκλησία τοῦ Προφήτου Ἡλίας ὡς καθολικὸν μοναστηρίου.

Οὐδεμία ἀρχαία ἐπιγραφή ἀνευρέθη πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς λατρευομένης ποτὲ ἐκεῖ θεότητος, ἐν ᾧ εὐρέθησαν ἱκανὰ ὄστρακα ἀγγείων μέχρι καὶ τῶν Ῥωμ. χρόνων, ἀλλ' οὐδὲν προϊστορικόν.

5. Εἰς τὴν Βραυρῶνα τῆς Ἀττικῆς ἐξηκολούθησε τὴν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν τῆς Ἑταιρείας ὁ Ἔφορος κ. Ἰω. Παπαδημητρίου καὶ προήγαγεν αἰσθητῶς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ σημαντικοῦ ἱεροῦ τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος.

Δυστυχῶς δλόκληρος ἡ ἀνωδομία τοῦ ναοῦ πλὴν μικροῦ μέρους τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ νοτίου κρηπιδώματος ἔχει καταστραφῆ, ὥστε εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἀνακτήσωμεν τὸ διάγραμμα τοῦ ναοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεμελιώσεως ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων.

Διὰ τῶν ὑπολογισμῶν τούτων καθωρίσθη μετὰ πιθανότητος ὁ σηκὸς ἔχων πλάτος μὲν 10^μ,35, μῆκος δὲ 19^μ,90. Ὁ ναὸς εἰκάζεται ὅτι ἦτο πρόστυλος περιελάμβανε δὲ πρόναον, κυρίως σηκὸν καὶ ἄδυτον, χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ κυρίως σηκοῦ διὰ παχυτάτου τοίχους πλ. 1,40. Ὁ σηκὸς διηρεῖτο διὰ κιονοστοιχιῶν ἢ τοίχων εἰς τρία κλίτη, τῶν ὁποίων τὸ μεσαῖον ἦτο διπλασίου πλάτους (2,80) τῶν πλαγίων. Δύο ἐφθαρμένοι σπόνδυλοι δωρικοί, εὐρεθέντες ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ, καθορίζουσι τὸν ῥυθμὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ περισσότεραι λεπτομέρειαι δὲν εἶναι ἀκόμη γνωσταί.

Παρὰ τὸν ναὸν ἐξηρευνήθη περαιτέρω τὸ βόρειον ἀνάλημμα μέχρι τῆς τετάρτης εἰς βάθος βαθμίδος ἦτοι ὅσον ἐπέτρεπον τὰ ἐκεῖ ἀναβλύζοντα ὕδατα.

Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τμήμα τοῦ ἀναλήμματος ἀνεσκάφη μέχρι μήκους 27 περίπου μέτρων, ὅπου τοῦτο τερματίζεται, διότι τὸ υπόλοιπον μέρος ἔχει ἀφαιρεθῆ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ἀγροῦ. Δύναται ὁμως νὰ ὑπολογισθῇ τὸ ἀρχικὸν μήκος ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων, ἐξ ὧν συμπεραίνεται ὅτι πάντα τὰ ἀναλήμματα ταῦτα καθώριζον τὴν ἔκτασιν τοῦ ὅλου τεμένους τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος, τὸ ὁποῖον εἶχε, πιθανῶς, μήκος ἑκατὸν Ἀττικῶν ποδῶν (0^μ.296).

Παρὰ τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ ναοῦ εὐρέθη χώρος περιφρακτος διὰ μεγάλων πωρίνων λίθων, ὁ ὁποῖος ἀνασκαφῆς ἀπέδωκεν ἀποθήτην περιέχοντα πλῆθος ὀστράκων ἀγγείων γεωμετρικῶν, μικρῶν ἀναθημάτων δακτυλίων χαλκῶν καὶ ἐπιχρύσων, δακτυλιολίθων κ.ἄ. σκοπίμως, προφανῶς, ἐκεῖ συγκεντρωθέντων ὡς λειψάνων παλαιότητας λατρείας.

Εἰς ἀπόστασιν 8^μ,70 ἀπὸ τῆς ΝΑ ταύτης γωνίας, ἀπεκαλύφθη λαξευτὴ ἀνωφέρεια τοῦ βράχου, ἀποτελοῦσα τὴν εἴσοδον εἰς τὸν κεκλιμένον δρόμον τῆς παναρχαίας ἀκροπόλεως τὸν ὀδηγοῦντα πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου. Μετὰ τὴν κοπιώδη ἀπομάκρυνσιν καταπεσόντων βράχων ἀνεσκάφη ὑπ' αὐτοὺς ἱερὰ οἰκία ἢ θησαυρός, μήκους ἑσῶτ. 7^μ,75 καὶ πλάτους 4^μ,45, τοῦ ὁποῖου σφύζονται οἱ ὀρθοστάται ἐκ πώρου (μήκους 1^μ,25 καὶ πλ. 0,48). Τὸ ἐσωτερικὸν εὐρέθη πλῆρες ἐκ χώματος ἐρυθροποῦ, προερχομένου ἐκ τῶν διαλυθεισῶν πλίνθων τῆς ἀνωδομίας τοῦ κτίσματος. Τὸ κτίσμα ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀνίσων διαμερισμάτων. Τὸ ἐσώτερον τὸ καὶ μεγαλύτερον, κατὰ τὸ κέντρον περίπου αὐτοῦ (2,35 × 1,25) παρέσχε χώματα μελανὰ ἐκ καύσεως, προερχόμενα ἐκ τῆς ἐστίας τοῦ οἰκοδομήματος.

Εἰς ἀπόστασιν 25 περίπου μέτρων πρὸς Β τοῦ ἀναλήμματος ἡ ἀνασκαφὴ διεπίστωσε τὴν ὑπαρξιν κιονοστοιχίας στωικοῦ οἰκοδομήματος μετὰ μαρμαρίνου στυλοβάτου, διατηροῦντος μάλιστα εἰς τὸ ἀποκαλυφθὲν μέρος ἀνεπάφους τοὺς κίονας κατὰ χώραν, διότι κατεχώσθησαν οὗτοι ὑπὸ τοῦ πλημμυρήσαντος Ἐρασίνου ποταμοῦ. Οἱ σπόνδυλοι εἶναι πώρινοι, τὰ δὲ κιονόκρανα μαρμάρινα τοῦ τέλους, πιθανῶς, τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Κινητὰ εὐρήματα ἦσαν

πολλά, γλυπτά τε καὶ πήλινα καὶ τεμάχια ἐνεπιγραφῶν στηλῶν, μεταξὺ δὲ τούτων ἐξαίρονται μικρὰ ἀναθηματικά ἀγαλμάτια, κεφαλὴ γυναικὸς τοῦ Φειδιακοῦ κύκλου, λύχνος μαρμαρίνος μετὰ τριῶν λεοντοκεφαλῶν, ἴσως ἀνατολικῆς προελεύσεως, τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν αἱ πλεῖσται εἶναι κατάλογοι ἀναθημάτων γυναικείων ἐνδυμάτων καὶ κοσμημάτων εἰς τὴν Ἄρτεμιν, τὰ ὁποῖα μετακομιζόμενα πρὸς φύλαξιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων κατεγράφοντο καὶ ἐκεῖ εἰς στήλας κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν, ὡς ἀποδεικνύεται διὰ τῶν εὐρεθειῶν σχετικῶν ἐπιγραφῶν.

Ὡσαύτως εὐρέθησαν πλείονα ὄστρακα ἀγγείων καὶ δὴ τοῦ ἐρυθρομόρφου ῥυθμοῦ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος φέροντα τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν ἱερὸν ἢ ἱερά, Ἀρτέμιδος. Ἐπὶ τεμαχίου λευκῆς κύλικος ἀναγινώσκειται τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγειογράφου Ἐρμώνακτος.

6. Ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖ τῆς Ἐπιδαύρου ἐξηκολούθησεν ὁ Ἔφορος κ. Ἰω. Παπαδημητρίου τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Μαλεάτα.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἐξεκαθαρίσθη ὁλόκληρος ὁ πρὸς βορρᾶν τοῦ ναοῦ χῶρος ἤτοι ὁλόκληρος ἡ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια τοῦ λόφου ἀπὸ τοῦ ἀναλήμματος μέχρι 10 μέτρων πρὸς δυσμὰς, ὅπου πλὴν τῆς βαθείας ἐπιχώσεως εἶχον συσσωρευθῆ καὶ τὰ χῶματα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ 1896. Εὐρέθησαν δὲ ἐκεῖ καὶ ἄλλα μέλη τοῦ ναοῦ καὶ δὴ τοῦ θριγκοῦ αὐτοῦ, τὸ κατώτερον μέρος μαρμαρίνου γυναικείου ἀγάλματος, ἔχοντος ἠνεμωμένον τὸ ἱμάτιον, προερχομένου δέ, πιθανῶς, ἐκ τῶν ἀκρωτηρίων, τῆς αὐτῆς τεχνοτροπίας πρὸς τὴν πέρυσιν εὐρεθειῶσαν κεφαλὴν, ἴσως ἀνήκουσαν εἰς αὐτό.

Ἐπίσης ἀνεσκάφη τὸ «ἀνάλημμα» μέχρι καὶ τῆς ΒΔ αὐτοῦ γωνίας εἰς μῆκος 10 μέτρων. Τὸ πάχος τοῦ ἀναλήμματος εἶναι 2^μ, 30, ἡ δὲ οἰκοδομία ἰσοδομικὴ ἀποτελουμένη ἐκ μεγάλων πωρίνων δόμων, ἐχόντων τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἐπιμελῶς ἐξεργασμένην μετὰ περιτενείας κατὰ τοὺς ἀρμούς. Τὸ μέγιστον ὕψος τοῦ ἀναλήμματος εἶναι ἑπτὰ μέτρων. Μολονότι δὲ τὸ πάχος τῶν τοίχων

δεικνύει τὸν ἀναλημματικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα, δὲν ἀποκλείεται ὅτι ἐντὸς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεχομένου χώρου ὑπῆρχον αἱ ἀρχαιότεραι κατοικίαι τῶν ἱερέων, τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν λεγόμενα « ἐπὶ τοῦ Κυνὸς (Κυνορτίου) σκανάματα ».

Σκοπὸς πρὸς τούτοις τοῦ ἀναλήμματος τούτου ἦτο ὅπως συγκρατήσῃ τὴν τέφραν τοῦ ἀρχαιότερου μεγάλου βωμοῦ τοῦ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Ἰσύλλου ἐν τῷ εἰς Ἀσκληπιὸν Ὑμνῷ (IG IV 1², 128,28), διότι ἀθρόα τέφρα εὐρέθη καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν καὶ κάτωθεν τοῦ ἀναλήμματος. Ἐντὸς δὲ τῶν μελανῶν χωμάτων εὐρέθησαν πλεῖστα ἀγγεῖα, περὶ τοὺς χιλίους κοτυλίσκοι, ἀλάβαστρα καὶ ἄλλα ἀγγεῖα κατὰ τὸ πλεῖστον Κορινθιακά, ἀλλὰ καὶ Ἀττικὰ καὶ ἄλλων τύπων καὶ τεμάχια δύο μεγάλων ἐρυθρομόρφων κρατήρων τῶν μέσων τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Σημαντικὸν εἶναι ὅτι εὐρέθησαν καὶ τεμάχια τινὰ Μυκηναϊκῶν ἀγγείων μαρτυροῦντα τὴν ἀρχαιότητα τῆς λατρείας τοῦ Μαλεάτα, ἡ ὁποία συνδεθεῖσα ὕστερον πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπεσκιάσθη βραδύτερον ὑπὸ τῆς λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐσωτερικῶς εἶναι δυσχερὴς διὰ τὴν ἀποσάθρωσιν τῶν λίθων τῶν πωρίνων, συνηθεσιάτην ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ἐκ τῶν ἐνδείξεων ὅμως τῆς θεμελιώσεως φαίνεται ὅτι ὁ ναὸς ἦτο τρίλιτος, ὡς καὶ οἱ ναοὶ τῆς Θέμιδος, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἀλλὰ κατὰ τι μεγαλύτερος τούτων μετρῶν 15^μ × 8,40, ἀνήκων δέ, ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς συνάγεται, εἰς τὴν περίοδον μεταξὺ 370 καὶ 330 π.Χ.

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ὁ κ. Παπαδημητρίου ἐξήτασε τὰ φαινόμενα λείψανα τῆς 3 περ. χιλιόμετρα ἀπεχούσης τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ ἐπὶ λόφου κειμένης ἀρχαίας πόλεως Λήσσης (ΠΛΥΣ, II, 25,9), τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἀφετηρίαν τῆς λατρείας τοῦ Μαλεάτα καὶ ἀξίαν ὅπως τύχη ἀνασκαφικῆς ἐρεῦνης.

7. Ἐν Κρήτῃ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Κνωσοῦ καὶ 4 χιλιόμετρα νοτίως τῆς κόμης Ἀρχανῶν παρὰ τὸ χωρίον Βαθύπετρο ἡ Ἑταιρεία ἀνέλαβεν ἀνασκαφὴν, τὴν ὁποίαν διεξήγαγεν ὁ Καθη-

γητής κ. Μαρινάτος ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἐφόρου Κρήτης κ. Πλάτωνος.

Α. Κατὰ τὴν θέσιν Πίσω Λιβάδια ἀνεκαλύφθησαν τὰ λείψανα μεγάλου Μινωϊκοῦ μεγάρου, ἴσως τοῦ μεγίστου τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν, διαστάσεων τοῦλάχιστον $45^μ \times 35^μ$. Οἱ ἐξωτερικοὶ αὐτοῦ τοῖχοι εἶναι ψευδισοδομικῶς κατεσκευασμένοι ἐκ μεγάλων πελεκητῶν ὀρθογωνίων λίθων. Βιαία ἀρχικὴ καταστροφή καὶ διολίσησις τοῦ ἀργιλλώδους ἐδάφους ἐπεσώρευσε πολλοὺς δόμους καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ μεγάρου.

Ἡ ἀνασκαφὴ περιορίσθη κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ οἰκοδομήματος, ἔνθα ἦτο ἡ πρόσσις αὐτοῦ καὶ πρὸ αὐτῆς πλακόστρωτος, πιθανῶς, αἰθλή, τῆς ὁποίας διατηρεῖται μικρὸν τμήμα καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐγκατάστασις ἐκθλίψεως γλεύκου ἢ ἐλαίου, συγκειμένη ἐξ ἐλλειψοειδοῦς πλακὸς μετὰ κοιλότητος καὶ ἐκροῆς καὶ ἐκ λεκανίδος ὑπὸ τὴν ἐκροὴν πρὸς συλλογὴν τοῦ ὑγροῦ. Παρὰ τὴν ἐγκατάστασιν εὗρέθη μέγας τριπτῆρ λίθος.

Ἐν τῷ τοίχῳ τῆς προσόψεως ὑπάρχει ὀρθογώνιος κόγχη, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας ὑπάρχουν λείψανα κτιστοῦ θρανίου κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Μαρινάτου πρόκειται περὶ σκοπιᾶς τοῦ ἐπόπτου τῆς συγκομιδῆς. Ὄντως δὲ παραπλεύρως ἀνεσκάφη μέγα δωμάτιον ὑποστηριζόμενον ὑπὸ δύο πεσσῶν καὶ περιέχον δέκα ἐξ πίθους, ὕψους ἀνθρώπου, εὐρεθέντας κατὰ χώραν, τινὰς δὲ ἀθίκτους. Εἰς ἐξ αὐτῶν εὗρέθη περιέχων πληθώραν μικρῶν ἀγγείων, οἷα εὗρέθησαν καθ' ὁμάδας καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς ἀποθήκης ταύτης.

Δοκιμαὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ μεγάρου διεπίστωσαν τὴν ὑπαρξιν καὶ δευτέρου ὀρόφου ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Ὡραῖα κονιάματα χρώματος ἐρυθροῦ, μέλανος, κυανοῦ, κιτρίνου, πρασίνου καὶ λευκοῦ, ἀλλ' ἄνευ ἀκόμῃ ἵχνους τοιχογραφιῶν, ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους.

Ἐκ τῶν κινητῶν εὗρημάτων μνημονευτέα εἶναι χαλκοῦν ἐγχειρίδιον, λίθινοι λύχνοι, μεταξὺ δὲ τούτων εἰς τάσσειται μετὰ τῶν ὠραιωτάτων γνωστῶν, πῆλιναι ἀγνῦθες καὶ ἄφθονα τεμάχια Μινωϊκῶν ἀγγείων ἐκ τῶν ὁποίων συνάγεται ὅτι τὸ μέγαρον ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ λεγομένου ῥυθμοῦ τῆς χλωρίδος τῆς πρώτης

Ἵστερομινωϊκῆς περιόδου. Φαίνεται, κατὰ τὴν ἔκθεσιν, ὅτι τὸ μέγαρον ἐκτίσθη περὶ τὸ 1600 ἢ 1550 καὶ κατεστράφη περὶ τὸ 1500 π.Χ. κατὰ τὴν συνήθη μοῖραν τῶν Μινωϊκῶν μεγάρων.

Β. Μείζονα τοπογραφικὴν σημασίαν ἔχει ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Μαρινάτου διεξαχθεῖσα ἔρευνα κατὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ ὄρους Γιούχτα, τοῦ ἱεροῦ Μινωϊκοῦ ὄρους (Γιούχτας - Γιούκτας - Ἵνυκτὸς - Ἵνυττὸς) πρὸς ἀναζήτησιν τῆς Λυκάστου γνωστῆς ἤδη παρ' Ὀμήρω (Ἰλιάδ. Β), καταστραφείσης δὲ περὶ τὸ 185 π.Χ.

Ἐν θέσει Καρνάρι Μετόχι ὑπάρχει ἕκτασις ἑνὸς περίπου χιλιομέτρου καλυπτομένη ὑπὸ κεραμεικῆς Μινωϊκῆς, Γεωμετρικῆς καὶ Ἑλληνορρωμαϊκῆς. Μία σαρκοφάγος ΥΜ 3 ἀνευρέθη ἀρτία. Ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων ὑπάρχουν διάσπαρτοι πελεκητοὶ λίθοι ἐκ Μινωϊκῶν μεγάρων. Τὸ κέντρον τοῦ συνοικισμοῦ ἀπετέλει ἡ καὶ σήμερον σφωζομένη ἀένας κρήνη μετὰ γραφικῆς Ἑνετικῆς καμάρας. Εἰς μικρὰν δὲ ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς ἀποτόμου κλιτύος τοῦ Γιούχτα ὑπάρχει καὶ ἀνευρέθη τὸ λαβυρινθῶδες ἱερὸν σπήλαιον τῆς πόλεως, σήμερον καλούμενον « Σπήλιος τοῦ Στραβομύτη », ὅπου συνελέγησαν ὄστρακα ἀγγείων ἀπὸ τῆς Μινωϊκῆς μέχρι τῆς Ἑλληνορρωμαϊκῆς περιόδου.

Ἐκ πάντων τούτων τῶν δεδομένων ὁ κ. Μαρινάτος συνάγει ὅτι τὰ ἐρευνηθέντα λείψανα ἀνήκουσιν εἰς τὴν Μινωϊκὴν καὶ Ὀμηρικὴν Λύκαστον, τὴν σταθερῶς ἀναφερομένην εἰς τοὺς γενεαλογικοὺς μύθους τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης.

8. Ἐν Πανόρμῳ Μυλοποτάμου Κρήτης ὁ Ἔφορος κ. Νικόλαος Πλάτων συνεπλήρωσε κατὰ μῆνα Φεβρουάριον 1949 τὴν ἐν ἔτει 1948 ἀρξαμένην ἔρευναν τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς.

Διὰ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν δαπέδων τοῦ αἵθριου καὶ τῶν παραρημάτων του, διὰ τῆς ἐκκενώσεως τῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αἵθριου ἀποκαλυφθείσης μεγάλης δεξαμενῆς καὶ διὰ τῶν ἐργασιῶν στερεώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως δαπέδων καὶ τοίχων ὡς καὶ διὰ τῆς

περιφράξεως τοῦ ὅλου μνημείου ἐτερματίσθη ἢ ἔρευνα αὐτοῦ καὶ συνετελέσθη ἢ σχεδιογράφησις τῆς βασιλικῆς ταύτης τῆς Πανόρμου μετ' ἀκριβεστέραν μελέτην τῶν λεπτομερειῶν, αἱ ὁποῖαι παρατηρήθησαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τελευταίων τούτων ἐργασιῶν καὶ περὶ τῶν ὁποίων διεξοδικῶς πραγματεύεται ἡ ὑποβληθεῖσα καὶ περαιτέρω δημοσιευομένη ἔκθεσις τοῦ ἀνασκάψαντος.

9. Ἐν Νάξῳ καὶ παρὰ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς ἐν θέσει Γκρόττα διεξήγαγεν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑταιρείας ὁ Ἔφορος Κυκλάδων κ. Νικόλαος Κοντολέων.

Ἡ ἔρευνα ἔφερεν εἰς φῶς προϊστορικὸν συνοικισμὸν ἀνήκοντα εἰς τὴν πρώτην Κυκλαδικὴν περίοδον. Ἐκεῖ πλησίον εἶχεν ἀνεύρει λείψανα προϊστορικὰ τῷ 1930 καὶ ὁ Γαβριήλ Welter.

Τὰ νέα εὐρήματα ἀποτελοῦνται ἐκ τμημάτων τριῶν προϊστορικῶν οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι τελεutoῦν εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποία καὶ ἐδυσχέρανε πολὺ τὴν ἀνασκαφήν.

Οἱ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν σφύζονται εἰς ὕψος 0,30 ἕως 1^μ,10, εἶναι δὲ ἐκτισμένοι διὰ μικρῶν ἀργῶν λίθων συνδεδεμένων διὰ πηλοῦ. Τὸ διάγραμμα δὲν εἶναι ἀκόμη σαφές, ὅπως δὴποτε ὅμως κυριαρχεῖ ὁ τετράπλευρος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αὐστηρῶς ὀρθογώνιος τύπος. Ἡ πληρέστερον ἀνασκαφεῖσα ἀνατολικὴ οἰκία ἔχει δύο ἄνισα διαμερίσματα, τῶν ὁποίων αἱ γωνίαι εἶναι ἀπεστρογγυλωμέναι. Ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ ἀποτελεῖται ἐκ δύο λεπτῶν τοίχων, τὸ δὲ μεταξὺ τούτων κενὸν ἔχει πληρωθῆ διὰ χώματος. Παρατηρήθησαν ἀμφίβολα ἴχνη κατωφλίου θύρας.

Δυτικώτερον ἀπεκαλύφθησαν μέρη δύο οἰκιῶν χωριζομένων διὰ στενωτάτου διαδρόμου.

Τὰ κινητὰ εὐρήματα ἦσαν ἀγγεῖα ἐγχάρακτα ἢ μονόχρωμα μέλανα ἢ ἐρυθρὰ ποικίλων σχημάτων, πολλὰ δὲ ἀκέραια. Ἐπίσης λεπίδες ὀψιανοῦ ὡς καὶ μεγαλύτερα τεμάχια πρὸς ἐπεξεργασίαν.

Κατὰ τὸν ἄξονα τῶν τοίχων εὐρέθησαν δύο φρέατα, τῶν ὁποίων τὸ ἐν περιεῖχε πλῆθος ὀστράκων ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς μέχρι τῆς κλασσικῆς περιόδου.

Πέραν τῆς ομάδος ταύτης τῶν οἰκιῶν ἀνευρέθη οἰκοδόμημα μὲ παχύτερους τοίχους, τοῦ ὁποίου ἡ χρονολογία καθορίζεται ἐκ τῶν τεμαχίων ἀγγείων ὡς Μυκηναϊκή. Ἡ σημασία τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης τῆς Νάξου ἔγκειται, ὡς τονίζει ὁ κ. Κοντολέων, εἰς τὸ γεγονός ὅτι πρῶτην φορὰν ἐρευνᾶται ἐπὶ τῶν Κυκλάδων ἐκτεταμένος προϊστορικὸς συνοικισμὸς μετὰ τὰ ἀσθενῆ ἔχνη, τὰ ὅποια παρατηρήθησαν ἄλλοτε.

10. Ἐν Τήνῳ διεξήγαγεν ἀνασκαφὴν τῆς Ἑταιρείας ὁ αὐτὸς Ἔφορος κ. Κοντολέων κάτωθεν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου ὑψουμένου λόφου **Ξάμπουργο** καὶ κάτωθεν τοῦ χωρίου **Τριπόταμος**, ἐν ἧ θέσει κατὰ τὸ ἔτος 1938 πρόχειρος σκαφή εἶχε διαπιστώσει ἐνδιαφέροντα ἀρχαῖα ἔχνη.

Ἡ ἐργασία τοῦ 1949 ἀπεκάλυψε μόνον μέρος σημαντικοῦ οἰκοδομήματος κατὰ τὰ θεμέλια σφζομένου, διὰ τοῦτο δὲ δὲν εἶναι ἀκόμη δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἡ φύσις αὐτοῦ. Εἰς τῶν ἀνασκαφέντων τοίχων φθάνει τὰ 15 μέτρα εἰς μῆκος, ἀλλὰ δὲν περατοῦται. Ὡσαύτως ἀνεφάνησαν τὰ ἔχνη καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων, ἐπεφυλάχθη δὲ νὰ ἀνασκάψῃ ταῦτα ὁ κ. Κοντολέων ἐν μελλούσῃ ἐργασίᾳ. Ἐκ τῶν κινητῶν εὐρημάτων συνάγεται ὅτι τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ 4^{ου} αἰῶνος.

Ἡ ἐπίχωσις, ἡ ὁποία ἐνιαχοῦ ἔφθανεν εἰς βάθος πέντε περίπου μέτρων, περιεῖχεν ἄφθονα τεμάχια ἀγγείων κατανεμομένων εἰς μακρὰν περιόδον ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τοῦ ἐρυθρομόρφου ἑυθυμοῦ συμπεριλαμβανομένου, ἱκανὰ δὲ εἶναι τὰ τεμάχια μεγάλων ἀγγείων μετ' ἀναγλύφων διακοσμήσεων ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῆς κοιλίας, μεταξὺ δὲ τῶν θεμάτων τούτων εἶναι Δούρειος ἵππος, Λερναία Ὑδρα, πομπὴ θεῶν πιθανῶς, σειρὰ ἀρμάτων, πτηνῶν, πολεμιστῶν κ.ἄ.

Σημαντικὸς ὡσαύτως εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν κεράμων τῆς στέγης, τῆς ὁποίας αἱ ἀκροκέραμοι κοσμοῦνται διὰ κεφαλῶν Σιληνῶν, ἐναλλασσόμεναι πρὸς ἄλλας φερούσας ἀνθέμια.

Τὰ σημαντικὰ ταῦτα εὐρήματα ἐπιβάλλουσι τὴν συνέχειαν τῆς ἀνασκαφῆς.

11. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐξηκολούθησεν ἡ Ἑταιρεία τὰς ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας ἐν τῇ περιπόστῳ βασιλικῇ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου διὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Σωτηρίου, ὅστις ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου μνημείου ἀπὸ τῆς διὰ πυρὸς καταστροφῆς αὐτοῦ.

Κατὰ τὰς ἐργασίας τοῦ 1949 ἐξηρευνήθη τὸ ὑπὸ τὰ κλίτη καὶ τὸ Ἱερὸν Βῆμα ἔδαφος καὶ ἀνευρέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λουτροῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἰδρυθῆ ἡ βασιλικὴ κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα, οὕτω δὲ καθωρίσθη ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν ὑπὸ τὸ Ἱερὸν Βῆμα κρύπτῃν, τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν προηγουμένως.

Ὡσαύτως ἀνευρέθη ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τὸ ἀρχικὸν μαρτύριον τοῦ Ἁγίου, τὸ φερόμενον εἰς τὰς παραδόσεις ὡς «οἰκίσκος» ἦτοι τὸ προηγηθὲν τῆς βασιλικῆς Ἱερὸν τοῦ 4^{ου} αἰῶνος. Τὸ μαρτύριον τοῦτο εἶναι μονόκλιτον παρεκκλήσιον, ἔχον πρὸς Α ἀψίδα, κατὰ τὸ μέσον δὲ ταύτης σταυρικὸν ὄργανον μετὰ κτιστοῦ ὀμφαλοῦ, περιέχοντος μαρμάρινον λαρνακίδιον μετὰ φιαλίδιον τοῦ αἵματος τοῦ μάρτυρος καὶ πιστευομένου ὡς τάφου τοῦ Ἁγίου.

Κατὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς βασιλικῆς τοῦ 5^{ου} αἰ. κατηδαφίσθη ὁ «οἰκίσκος», ἡ δὲ ἀψὶς τοῦ ναοῦ ἐτέθη ἀνατολικώτερον, ἀλλὰ διετηρήθη ὁ τάφος καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ ἐτέθη ἡ Ἁγία Τράπεζα, προσδοθείσης οὕτω εἰς τὸν τάφον λειτουργικῆς ἐννοίας. Τότε μετέθη ἡ λατρεία τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου εἰς τὸ ἰδρυθὲν «πρὸς τοῖς λαιοῖς πλευροῖς» τοῦ μέσου κλίτους τοῦ ναοῦ περίφημον «ἐξάγωνον κιβώριον».

Ἡ σκαφικὴ ἔρευνα ἐκατέρωθεν τοῦ Ἱεροῦ Βήματος εἰς τὰ τμήματα ἐκεῖνα τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους, τὰ ὁποῖα παραδίδονται ὡς τὰ «πτερύγια» τοῦ ναοῦ, ἀπεκάλυψεν εἰς βάθος 0^μ,57 τὰ θεμέλια μονοκλίτων ναυδρίων μὲ ἴχνη τοιχογραφιῶν ἀβεβαίου ἐρμηνείας.

Ἐκτὸς τοῦ ναοῦ ἠρευνήθησαν τὰ ἐλάχιστα ὑπολείμματα τοῦ πρὸς Δ καὶ Ν τῆς βασιλικῆς ἐκτεινομένου ἀρχαίου σταδίου τῆς Θεσσαλονίκης, διότι, συμφώνως πρὸς τὰς ἱστορικὰς πηγὰς, ἡ βασι-

λική τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐκτίσθη « μέσον τοῦ δημοσίου λουτροῦ καὶ τοῦ σταδίου ».

Κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ ναοῦ ἀνεφάνησαν διάφορα προσκτίσματα, παρεκκλήσια καὶ τάφοι.

Παρὰ ταῦτα ὁ κ. Σωτηρίου συνεκέντρωσεν εἰς τὴν κορύπτῃν τοῦ ναοῦ τὰς ἀνευρεθείσας ἐπιγραφάς, τὰ διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ γλυπτὰ καὶ βυζαντινὰ ἀγγεῖα οὕτω δὲ ἀπετελέσθη ἀξιόλογον μουσεῖον τοῦ ναοῦ. Μετὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἐργασίας πρόκειται συντετελεσμένη πλέον ἢ ἀκριβῆς γνῶσις τῆς τε ἀρχιτεκτονικῆς καὶ λατρευτικῆς σημασίας τῆς περιβοήτου ταύτης βασιλικῆς τοῦ Βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία καὶ διὰ τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμόν ἀποτελεῖ ἐθνικὸν μνημεῖον ἐξαιρέτου σπουδαιότητος.

Τὸ προσεχῶς ἐκδοθησόμενον ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας σύγγραμμα τοῦ κ. Σωτηρίου περὶ τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτις ἀναστηλωθεῖσα καὶ ἐπιστημονικῶς ἀνακαινισθεῖσα ἀπεδόθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὀρθοδοξίαν, θὰ καταστήσῃ προσιτὰ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τὰ ἀξιόλογα πορίσματα τῶν μακρῶν τοῦ συναδέλφου ἐρευνῶν.

12. Ἐν Θεσσαλονίκη πρὸς Α τῆς Πλατείας Συντριβανίου καὶ πρὸς Β τῆς Λεωφόρου Στρατοῦ ἐν χώρῳ, ὅπου πρόκειται νὰ ἀνεγερθῇ τὸ Μουσεῖον τῆς πόλεως, ἐγένοντο ἀνασκαφαὶ ἀρχαίου νεκροταφείου ὑστέρων Ῥωμαϊκῶν χρόνων διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Χαρολάμπους Μακαρόνα.

Αἱ ἔρευναι αὗται ἤρχισαν μὲν διὰ δαπάνης τῆς Γεν. Διοικήσεως Μακεδονίας, ἐπεξετάθησαν δὲ ἔπειτα δαπάναις τῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὰς ἐργασίας τοῦ 1949 εὐρέθησαν ἐπὶ σαρκοφάγοι, ἐκ τῶν ὁποίων δύο εἶναι μαρμάρειναι μετ' ἐπιγραφῶν, μία ἐκ γρανίτου μετ' ἀναγλύφων γιγλανδῶν, αἱ δὲ ἄλλαι κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμέναι, πᾶσαι ἀνήκουσαι εἰς τοὺς χρόνους μεταξὺ τοῦ 2^{ου} καὶ τοῦ 4^{ου} μ.Χ. αἰῶνος.

Πλὴν τῶν σαρκοφάγων ἀνευρέθησαν καὶ πολλοὶ τάφοι ποικίλων σχημάτων ὡς καὶ ἐπιτάφια μνημεῖα: Τὸ ὄρατὸν τμήμα τῶν

τάφων ἦτο κτιστὸν καὶ ἐκαλύπτετο ὑπὸ κονιάματος. Εἰς τούτων ἔφερε κτιστὸν τετράγωνον ἀγωγὸν διήκοντα μέχρι τοῦ κυρίως τάφου πρὸς διοχέτευσιν τῶν ἐπιταφίων χοῶν.

Ἄλλο σχῆμα ἐπιτυμβίων κατασκευασμάτων εἶναι κτιστοὶ βωμοὶ κατὰ τὸ πρότυπον τῶν συνήθων ἐν Μακεδονίᾳ μαρμαρίνων ἐπιτυμβίων βωμῶν. Καὶ οἱ κτιστοὶ οὗτοι βωμοὶ ἔχουσιν ἐσωτερικῶς πῆλινον σωλήνα κατακορύφου ἢ πλαγίας κατευθύνσεως πρὸς διοχέτευσιν τῶν χοῶν μέχρι τοῦ τάφου, ὅπως ἀνευρέθησαν καὶ ἐν Καρχηδόνι πρὸ πολλῶν ἐτῶν¹.

Κινητὰ εὐρήματα εἶναι ὀλίγα. Ἄξιον μνείας εἶναι μέγα ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον νέου κατ' ἐνώπιον τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 3^{ου} μ.Χ. αἰῶνος καὶ χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Ἡρακλέους γυμνοῦ ἔχοντος ἀνηρτημένην ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τὴν λεοντήν.

Τὸ νεκροταφεῖον ἀνήκει εἰς τὸν 2^{ον}, 3^{ον} καὶ 4^{ον} μ.Χ. αἰῶνα, οὐδεμίαν δὲ παρέχει ἔνδειξιν χριστιανικῆς ταφῆς.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ ὅλον ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1949, εἵμεθα δὲ εὐτυχεῖς, διότι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἠδυνήθη ἡ Ἐταιρεία νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς προπολεμικῆς αὐτῆς δράσεως τῆς τε δημοσιευτικῆς καὶ τῆς ἀνασκαφικῆς καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀποστολήν, εἰς ἣν καὶ μόνην εἶναι ἀφωσιωμένη ἀπὸ 113 ἐτῶν.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἀποκαλύπτουσα καὶ μελετῶσα τὸν μνημειακὸν πλοῦτον τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ παρελθόντος ἦτο σημαντικώτατον μέρος τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ τῶν μεγάλων ἐκείνων περιόδων, ἐπιδιώκει ἐν ταύτῃ νὰ διατηρήσῃ ἀδιάσπαστον τὴν ἐνότητα τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἄσβεστον τὴν πολὺ-

¹ Βλ. Γ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ De profusionum receptaculis sepulcralibus (1921). Περὶ τάφου τῆς Θεσσαλονίκης σελ. 1 κξξ. Περὶ τῶν τάφων τῆς Καρχηδόνας σελ. 38 ἐ. εἰκ. 9 καὶ 10.

τιμον ἐστίαν πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξάρσεως, ἀπαραιτήτου ἐφοδίου πρὸς ὄντως ὑψηλὸν καὶ ἀξιὸν ἀνθρώπων βίον. Ἡ Ἑλλάς κυριώτατα, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι χῶραι ἔχουν ἀδρὰ διδάγματα περὶ τοῦ ἀντιθέτου — ἦτοι τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς παραδόσεως, ὥστε νὰ ἐνισχυόμεθα ἐν τῇ πεποιθήσει ἡμῶν περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀποστολῆς ἡμῶν ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῶν δογμάτων τῶν ψευδοφιλοσοφούντων ὄνειροπόλων τῆς ζωῆς.